

IN MEMORIAM

Profesor Vladimir Klemenčič

(*10. 7. 1926 – †27. 5. 2013)

Letošnjega maja se je izteklo 87 let življenja dr. Vladimira Klemenčiča, zaslužnega profesorja ljubljanske Filozofske fakultete ter ambasadorja Republike Slovenije v znanosti. Bil je geograf v najžlahtnejšem pomenu besede, zaslužen za razvoj slovenske geografije, za njeno mednarodno odmevnost in prepoznavnost, intelektualec širokih obzorij, a človeško preprost in dostopen učitelj, mentor, kolega in vzornik. S svojim delom je bistveno zaznamoval prostor in čas svojega delovanja ter pomembno vplival na miselne tokove slovenske in evropske geografije, pa tudi etničnih študij. Ta zapis je posvečen cenjenemu dolgoletnemu sodelavcu Oddelka za geografijo v spomin in zahvalo, mlajšim generacijam pa v pričevanje in spodbudo.

Vladimir Klemenčič se je rodil 10. julija 1926 v Ljubljani, otroštvo in mladost pa je preživel v Kamniku. Ta kraj in njegova okolica sta pozneje, na začetku poklicne kariere, burila njegovo raziskovalno vnemo. Gimnazijska leta je prekinila druga svetovna vojna, ki ga je proti njegovi volji pognala v vojaške vrste. Kot nemški vojak je bil poslan na vzhodno fronto, kjer je preživel trde preizkušnje vojne in – potem ko je prebegnil na rusko stran – rusko ujetništvo ter ne dosti bolj prijazno usodo jugoslovanskega povratnika. Zmogel jih je zaradi klenega značaja in skoraj pregovornega optimizma, prepričanja, da mora biti boljše. Leta preizkušenj pa so bila čas (življenjskega) učenja, nedvomno pa so širila tudi njegovo človeško toleranco.

Po vojni se je vpisal na študij geografije, zgodovine in etnologije na Filozofski fakulteti in leta 1951 diplomiral. Raziskovalno se je vrnil na domačo kamniško-bistriško ravnino. Študija o preobrazbi Podgorja je postala 'klasika' agrarno- in nekoliko pozneje tudi socialnogeografskih raziskav. Na tem primeru so se kalile mnoge generacije študentov. Metodološko je dozorel z izdelavo disertacije o pokrajini med Snežnikom in Slavnikom, saj lahko v tem obširnem delu že jasno prepoznamo zasnovo socialnogeografske teoretično-metodološke koncepcije, področja, ki se mu je zapisal in položil vanj ves raziskovalni in pedagoški elan. Toda še preden je leta 1959 obranil doktorsko disertacijo, ga je pot zanesla na Koroško, s katero je ostal tako osebno – družinsko – kakor tudi znanstveno in strokovno povezan. Manjšinska tematika ga je zaposlovala do konca. S tem so bila postavljena izhodišča za tri ključna področja njegovega poznejšega pedagoškega in znanstvenega delovanja: podeželje ter socialna in politična geografija, ki so se zvrstila skozi polnih 44 let v tem vrstnem redu vso njegovo aktivno dobo na oddelku za geografijo.

Klemenčičevo raziskovalno jedro je bila nedvomno socialna geografija, in sicer predvsem zaradi teoretično-metodološkega konteksta. Upravičeno velja za začetnika, 'očeta' slovenske socialne geografije. Že zgodnje povezave s t. i. 'münchensko socialnogeografsko

šolo' so mu dale izvrstna teoretična izhodišča za študij domačih, slovenskih primerov. V to geografsko panogo je vstopil v času njene kulminacije v šestdesetih in sedemdesetih letih, ko je v tesnem sodelovanju, a z zelo samostojnimi pristopi odpiral pota slovenski in tudi jugoslovanski geografiji v mednarodno areno. Poznejše sodelovanje tudi z drugimi središči nemške socialne geografije (Augsburg, Bayreuth, Frankfurt na Majni) mu je dalo nov zagon predvsem v smeri aplikativnosti geografije. To je bilo potrebno, saj doma ni bil vedno dobro sprejet in razumljen. Za vsaj dve desetletji se je podal v precej zagrizeno in na momente tudi ideološko obremenjeno razpravo o geografiji kot vedi.

Tematike, na katerih se je socialnogeografska koncepcija razvijala in kalila, so bile različne, od začetnih agrarnogeografskih in lokalnih do poznejših zanimanj za pretežno političnogeografske pojave. Pri tem je izhajal predvsem iz domačih razmer, kjer je s terenskimi raziskavami in budnim opazovanjem spremljal procese in pojave. Tako bomo v njegovih delih zaman iskali klasični regionalnogeografski pristop, saj ga je v celoti nadomeščal problemski. 'Proces' in 'problem' sta bila najpogostejša izraza in obenem dokaza uporabe socialnogeografskega koncepta, naslonjenega na stalno terensko delo, uporabo terenskih indikatorjev in intenzivno sledenje procesom v pokrajini. Kritično je opozarjal na nekatere posebnosti socialnogeografske preobrazbe slovenske družbe, ki se je v eni sami generaciji preselila iz kmečke v polkmečko in nekmečko ter sprožila vrsto strukturnih sprememb v kulturni pokrajini.

Mednarodni okvir delovanja je imel za nekatera področja, kot je npr. manjšinsko vprašanje, tudi izjemno pomemben uporabni pomen: pred svetovno javnostjo je razgalil avstrijsko in italijansko manjšinsko politiko. S tem je bistveno prispeval k preobratu v razmišljanju o manjšinskih usodah ter njihovem prostoru. To interdisciplinarno polje ga je skoraj trajno zaposlovalo – podobno kot usode podeželja. Na tem področju je bil velik borec, vztrajen kritik in nepristranski svetovalec, obenem pa tudi optimističen vizionar, kar je marsikomu tudi iz manjšinskih vrst dajalo poguma in raziskovalne vneme. Iz manjšinskih socialnogeografskih študij ter razprav o mejah in obmejnosti se je po njegovi zaslugi pričela razvijati slovenska politična geografija. Pri študiju manjšin je utiral pota interdisciplinarnemu in s tem 'problemskemu' pristopu na področju manjšinskih in etničnih študij.

Svoje skoraj polstoletno aktivno dobo je posvetil napredku geografske znanosti in stroke; bistveno je prispeval k njenemu napredku, mednarodnemu uveljavljanju, prenosu v prakso in uspešnemu posredovanju številnim generacijam diplomantov, magistrantov in doktorandov. Kot dober organizator je iniciiral in usmerjal vrsto pobud. Trideset let je vodil katedro za družbeno geografijo, dve desetletji je bil direktor Inštituta za geografijo, ki ga je tudi soustanovil, dve leti pa vršilec dolžnosti direktorja Inštituta za narodnostna vprašanja. Bil je med soustanovitelji Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu, med prizadevnimi tvorcami in oblikovalci Koroških kulturnih dni, zasnoval je mladinske raziskovalne tabore v Prekmurju in jih petnajst let tudi vodil. Zasnoval je revijo *Geographica Slovenica*, polnih 26 let je bil član uredniškega odbora Geografskega vestnika. Zaradi bogatih mednarodnih izkušenj in zvez je zlasti doktorandom pomagal utirati pot v mednarodno znanstveno areno. Poleg tega je bil tudi svetovalec in recenzent domačih in tujih, zlasti avstrijskih in nemških projektov, ter habilitacijskih postopkov. Želja po poglobitvi mednarodnega uveljavljanja slovenske geografije ga je še tesneje zavezala k

številnim stikom: postal je dopisni član Südosteuropa-Gesellschaft iz Münchna (1972), dopisni član Akademie für Raumforschung und Landesplanung iz Hannovra (1988), dopisni član Münchenskega geografskega društva, član Internationales Städteforum iz Gradca (1989). Bil je tudi častni član makedonskega, srbskega, italijanskega, poljskega in nemškega geografskega društva.

Klemenčičev opus odlikuje tudi uporabna naravnost študij. Nikakor ni bil abstrakten teoretik, temveč družbeno zelo angažiran avtor, spodbujevalec in kritik. Teoretični modeli so se morali izkazati v praksi, prav tako so praktični družbeni in prostorski modeli narekovali tempo in smer raziskovanja. Tu je prišel do izraza ne le njegov nemirni raziskovalni duh in življenjski optimizem, temveč predvsem drznost in inovativnost. Z neverjetno energijo je – včasih prav uporniško – jadral v nove miselne sfere geografske interpretacije stvarnosti, ki se je spreminjala iz agrarne v industrijsko in pozneje v postindustrijsko družbo. A to je znal plazično opredeliti, znanstveno postaviti in teoretično utemeljiti.

Za zasluge na različnih področjih je bil večkrat odlikovan: prejel je 26 pohval, plaket, priznanj in nagrad. Naj bodo tu omejene le nekatere najbolj vidne: Red dela z zlatim vencem (1982), Red zaslug za narod s srebrnimi žarki (1987), priznanje Ambasador Republike Slovenije v znanosti (1995), zlato plaketo Univerze v Ljubljani (1995), Nagrado Republike Slovenije na področju šolstva (1996) in istega leta še Srebrni častni znak svobode Republike Slovenije, naziv zaslužni profesor Univerze v Ljubljani (1998) ter Tischlerjevo nagrado (2004) in leta 2011 (skupaj s sinom Matjažem) Zoisovo nagrado. Slednji dve sta mu tudi največ pomenili, obe zaradi koroško-slovenske tematike, na katero je bil vezan izjemen raziskovalni, pedagoški in svetovalni opus, pa tudi osebne oziroma družinske vezi.

Naposled velja v tem kratkem pregledu spomniti tudi na njegov človeški lik. Pred nami zaživi podoba neutrudnega učitelja, mentorja in raziskovalca, ki je mnogim izmed nas omogočil pot v (geografski) svet. Imel je skoraj neverjeten občutek za ljudi, 'nos', kakor je sam poudaril. Znal je navdušiti, spodbujati, priznati, pohvaliti in bodriti, a tudi očetovsko razumeti napake in nedoslednosti. Predvsem pa se je znal veseliti naših dosežkov, kar zmore samo velik učitelj. Ob tem je ostajal dostopen in preprost, nič akademsko vzvišen. Kdor je hotel, se je ob njegovih diskusijah lahko brusil in pilil ter postajal kritično razmišljajoč in samozavesten znanstvenik. Tega humanistično naravnega svetovljana in intelektualca širokih obzorij je krasila še ena lastnost: večni optimizem, ki mu je bil prav tako lasten kakor vztrajnost, marljivost in pronicljivost. Odhod v pokoj ga je nekoliko zagrenil, a ne za dolgo, saj je ostal povezan z geografijo in oddelkom in se je rad udeleževal skupnih srečanj. Ker je imel več časa, je veliko bral; o vsem je bil na tekočem, sogovornike (nas, seveda) pa je rad obiskal. In ni gledal na uro, če je beseda tekla o podeželju, manjšinah ali znanstveni politiki.

Ob koncu smemo zapisati: profesor, hvala! In nič ne bo odveč, če dodamo: počivaj mirno v slovenski zemlji! Nam ostaja spomin, bogata dediščina premišljenega, izrečenega, zapisanega in narejenega, v Klemenčičevem duhu pa predvsem večni optimizem, ki ga ni nikoli zapustil. Naj bo njegov življenjski elan tudi popotnica slovenski geografiji!

Jernej Zupančič